

УДК 811.161.2'373.611:355.4(470:477)"20"  
DOI <https://doi.org/10.24919/2518-1602.2023.18>

## ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ПРОТИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ У ДЗЕРКАЛІ УКРАЇНСЬКОГО СЛОВОТВОРЕННЯ

**Марія ФЕДУРКО,**

*доктор філологічних наук, професор кафедри фундаментальних дисциплін початкової освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)*  
*mfedurko@ukr.net*

**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-1148-3867>

**Research ID:** T-2629-2018, <http://www.researcherid.com/rid/T-2629-2018>

**Оксана ФЕДУРКО,**

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна, Дрогобич)*  
*fedurko19@gmail.com*

**ORCID:** <http://orcid.org/0000-0002-2842-0555>

**Research ID:** T-2591-2018, <http://www.researcherid.com/rid/T-2591-2018>

*У статті йдеться про зміни у структурі сучасного лексикону, детерміновані реаліями російсько-української війни. Наголошено на провідних функціях словотворення в лексико-семантичному полі «ВІЙНА» – номінаційній та оцінній: з одного боку, деривати номінують нові для суспільства поняття, а з іншого – передають ставлення мовців як до них, так і до вже відомих. Показано, що мова в ділянці словотворення зберігає свої провідні тенденції: до процесів найменування реалій війни вона найактивніше долучає механізми морфологічного словотворення. Продемонстровано також дієвість морфонологічних операцій у творенні похідних різного частиномовного статусу.*

**Ключові слова:** *лексико-семантичне поле «ВІЙНА», словотворення, морфонологічна операція, морфологічний, лексико-синтаксичний та лексико-семантичний способи словотворення.*

## THE VOLUNTARY WAR OF THE UKRAINIAN PEOPLE AGAINST THE RUSSIAN FEDERATION IN THE MIRROR OF THE UKRAINIAN WORD CREATION

**Mariia FEDURKO,**

*Doctor of Philology, Professor at the Department of Primary Education Fundamental Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)*  
*mfedurko@ukr.net*

**Oksana FEDURKO,**

*Ph.D. in Philology, Associate Professor at the Department of English Practice and Methods of its Teaching, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych)*  
*fedurko19@gmail.com*

*The article deals with the changes in the structure of the modern lexicon, determined by the aggressive war of the Russian Federation against the Ukrainian state. The purpose of the article – on the materials of media texts to identify and characterize the wordforming and morphonological characteristics of lexical innovations associated with the concepts of the Russian-Ukrainian war and their meanings in Ukrainian language. The object is derivative units of the modern lexicon that signify the manifestations of war, and the subject is the methods and models of their existence. The basis for the investigation was new creations recorded on the Internet after the fullscale invasion of Russian troops into Ukraine. During the course of the research, it was confirmed that the vocabulary of each language is a dynamic structure, transformation in which represents the new realities of the social-political, economic and cultural life of the country, and useful tool for enriching the lexical word stock of language is word-creating resources. It has been said that*

*the main functions of word creation in the lexical-semantic field "VIYNA" are the nomination and evaluation functions: on the one hand, derivatives nominate new concepts for the society, on the other hand, they convey the attitude of the speaker as to them, as well to those already known. It is shown that the language in the word creation area preserves its principal tendencies: before the processes of naming the realities of war it most actively receives the mechanisms of morphological word creation, while derivatives from other methods of word creation (lexical-syntactic, lexical-semantic) among of the representatives of this field are also identified. The high productivity of the verbal suffix -u-, nominal suffixes -ець (-is/ець), -ист, -изм, and various types of abbreviation have been documented. The importance of morphonological operations (extension of phonemes, truncation of morphemes) in the creations of derivatives of different part-language status using the suffix method has also been demonstrated.*

**Key words:** *lexical-semantic field "VIYNA", word creation, morphonological operation, morphological, lexical-syntactic and morphological-syntactic methods of word creation.*

**Постановка проблеми.** Мова насамперед у ділянці свого словника повсякчас активно «відгукується» на зміни в житті суспільства. Потуга цього «відгуку» прямо пропорційна суспільній вазі тої чи тої події, явища, факту. Сучасна визвольна війна українців проти російських загарбників не становить у цьому сенсі винятку. Як і кожна війна, вона втягує у свою орбіту всіх без винятку громадян: військових і цивільних, героїв і зрадників, дорослих і дітей, тих, хто за, і тих, хто проти, не полишаючи жодного з них байдужим до перемог і втрат, до героїзму і смерті, до радості і смутку, які потребують щораз нового осмислення й ословлення. Це закономірність, яку доволі давно зафіксовано і сформульовано, як і ту, що провідна роль у забезпеченні номінаційних потреб кожної спільноти належить словотворенню (Карпіловська та ін., 2017, с. 17; Кислюк, 2017, с. 8): дослідники динаміки слов'янських мов з'ясували, що серед слів-неологізмів на одну непохідну (зазвичай запозичену) одиницю припадає у середньому чотири-п'ять похідних (Кислюк, 2017, с. 8–9). Тож актуальним вважаємо поглянути на події російсько-української війни з позицій словотворення і його незмінного супутника – морфології.

**Аналіз досліджень.** Проблема оновлення словника засобами словотворення постійно перебуває в полі зору українських учених – дослідників динамічних процесів у системі сучасного лексикону. Цьому свідчення – численні праці як монографічного плану (Клименко та ін., 2008; Карпіловська та ін., 2017; Кислюк, 2017; Тараненко, 2015), так і лексикографічні видання (Карпіловська та ін., 2013; Нелюба, Редько, 2017), статті (Заскалета, 2017; Стишов, 2022) та доповіді (Карпіловська, 2022), оприлюднені після проголошення (точніше відновлення) 24 серпня 1991 року незалежності України. Таку зацікавленість дериватологів цими засобами пояснюємо їхньою роллю в розбудові сучасної української мови. Вони, повторимо слідом за А. Печерським, автором низки публікацій про мову в часі російсько-української війни на сторінках онлайн-медіа «АрміяINFORM», – важливий індикатор-показчик «вітальності-життєспроможності мови», «ознака того, що українське слово не заскніло у припалих пилом старих словниках, а активно живе серед українців у повсякденному вжитку» (Печерський, 2022), разом з іншими матеріальними знаками фіксує «знакові події цієї війни, успіхи і перемоги, катастрофічні поразки, образи нових героїв, що увійшли до пантеону слави, і лиходіїв», описуючи «досвід дискомфорту на рівні емоцій <...> і на екзистенційному рівні <...>» (Коник, 2019, с. 46). Стаття В. Заскалети – одна з перших наукових спроб відбору й осмислення неологічних одиниць, узуальних і okazіональних, сучасного лексикону, що віддзеркалюють реалії часів Революції Гідності, анексії Криму Російською Федерацією та воєнних дій на Сході України «на матеріалі коментувань публікацій у соціальних мережах» (Заскалета, 2017). І. Вітюк, С. Кухарьонюк (2023), А. Клименко, М. Кучер (2022), Т. Кремінь (2022) зафіксували основні зміни у словнику, зумовлені повномасштабною агресією, а Л. Шевчук на матеріалі дописів у телеграм-каналах українських та опозиційних російських блогерів встановила роль контамінацій в окресленні її реалій (Шевчук, 2022). Чергова (восьма) книга словника А. Нелюби та Є. Редька (2017) презентує лексико-словотвірні інновації, що з'явилися в різних стилях української мови впродовж 2015–2016 років, зокрема на позначення явищ і фактів російської агресії. Повномасштабне вторгнення в Україну, розпочате Російською Федерацією 24 лютого 2022 року, спричинилося до з'яви нових одиниць словника, які потребують не лише практичної фіксації, а й теоретичного осмислення.

**Мета статті** – на матеріалі насамперед медіатекстів виявити й описати словотвірні та морфологічні характеристики лексичних інновацій, пов'язаних із поняттями російсько-української війни та з осмисленням їх носіями української мови.

**Виклад основного матеріалу.** Ф. де Сосюр, обґрунтовуючи у своїх знаменитих лекціях понад століття тому динамічний характер мови, писав: «Безперервна діяльність мови, що зводиться до розчленування наявних у ній елементів на одиниці, містить у собі не тільки всі передумови для нормального функціонування мовлення, але також і всі можливості для аналогічних утворень <...>» (Сосюр, 1998, с. 263). У цьому твердженні актуалізовано важливу для нашого дослідження думку: ословлення дійсності – неперервний процес, що відбувається за усталеними в тій чи тій мові схемами, бо тільки в такому разі вона здатна виконувати свої найважливіші функції – когнітивну (допомагає людині пізнавати світ і фіксувати інформацію про нього) та комунікативну (передавати отриману інформацію іншому / іншим задля здійснення успішної діяльності й досягнення порозуміння та з вираженням, побіч того, власних оцінок і ставлень). Вагомі події чи явища в житті суспільства завжди такий процес динамізують, не кажучи вже про цю за своєю природою екзистенційну війну українського світу свободи й незалежності проти російського світу поневолення й рабства.

Щодо матеріалу дослідження зауважимо таке. Більшість аналізованих дериватів – це одиниці стилістично й емоційно марковані, значною мірою сленгові, що мають за джерело непросте воєнне повсякдення. Їх, на нашу думку, можна об'єднати поняттям і терміном *лексико-семантичне поле «Війна»*, бо кожна з них, попри різний частиномовний статус, походження, спосіб творення, значеннєві й конотативні характеристики, хай хоч якоюсь однією зі своїх семантичних ознак, але все ж дотична до понятійної сфери того лихоліття, яке випало на долю нинішньої України та її народу.

Почнемо з характеристики похідних, утворених морфологічним способом словотворення: він домінує не лише у системі мови (Карпіловська, 2022), а й у ЛСП «ВІЙНА». У ньому виявляємо, зокрема, похідні іменники – здебільшого суфіксальні деривати та різноманітні аббревіатури. Серед перших – назви осіб за національною (*Росія – росіянець*), ідеологічною (*рашизм – рашист, путінізм – путініст*) чи партійною належністю (*ОПЗЖ – ОПЗЖист*), належністю до військових організацій («*Вагнер*» – *вагнерівець*), певних суспільних структур (*ЗСУ – ЗСУіст*), мистецьких колективів, груп тощо («*Квартал*» – *кварталівці*), за політичними уподобаннями цих осіб (*Путін – путініст – путіністка; Кадиров – кадирівець*) чи певними їх учинками (*ухилитися / ухилитися – ухилинт; не втекти / не втік – невтїка*), пор.: *Вагнерівці тисячами помирають в Україні, але їх стає дедалі більше* (Forbes Ukraine, 27.01.2023); *Отже, колишній ОПЗЖист, нардеп Григорій Мамка старанно пропихає у Верховній Раді правки, котрими намагаються списати всі найгучніші корупційні справи з моменту повномасштабного вторгнення росії в Україну* (Україна молода, 12.07.2023); *Невиправна німецька путіністка* (Україна молода, 12.07.23) – про Ангелу Меркель; *49-річному ухилинту з Хмельниччини присудили 3 роки тюрми* (Експрес, 7.02.2023). Трапляються в цій групі слова-універби, пор. *пересічний громадян – пересічник* (Ютуб, 14.10.2023). Зафіксовані похідні із суфіксами-агументативами та меліоративами, проте в незвичному для кожного з них значенні, що зумовлено контекстом – див., для прикладу: *Сам маріуполець, Ядро виріс у цьому місті таким націоналюгою, яких у Львові чи Коломиї ще пошукати* (В. Шкляр); *Ракети рашистів продовжують атакувати Україну, але палає чомусь не у нас, а в самих росіянчиків* (Газета.ua, 16.12.2022); *Ми переживали, коли вони тікали назад, бо розуміли, що хлопчики* (про орків на Чорнобильській АЕС) *будуть їхати злі* (День, 27.02.2022) – зменшено-пестливий суфікс *-ик-* у словах *росіянчики, хлопчики* забезпечує їм негативну конотацію, тоді як *-уг-а* в *націоналюга* – позитивну. Вільну взаємодію суфіксів *-изм, -ист, -ець, -ант, -ник, -ик*, нульового з різними типами основ уможливають, за потреби, морфологічні операції чергування фонем в основі твірного слова – ММ «С//С» (*путін+изм*) та ММ «О//Ø+С'//Ї» (*росіянець' / росіянч+ик, хлопец' / хлопч+ик*), нарощення суфікса за рахунок субморфа – ММ «Нс» (*вагнер+ив/ець*), усікання основи твірного – ММ «Уо» (*путінізм / путін'+-іст, націоналіст / націонал'+-уг-а*), ММ «Уо+С//С'» (*ухили / ухил'+-ант*).

У номінації абстрактних понять використовувано суфікси *-ацій-а, -изм* у поєднанні з питомими основами (*могил+із/ацій-а, вожд'+-изм*) та запозиченими (*інвалід+із/ацій-а*). Можливе позначення їх складними номенами, у яких обидва компоненти чи тільки базовий, наприклад,

фобія, терапія, окреслюваний ученими як основа-ідентифікатор (Клименко, 2008, с. 135), чужомовні: *Видима перспектива тотальної поразки призвела до шпівіономанії та зрадофобії у РФ* (Ютуб, 14.10.2022); *І «арестовичетерапія», коли нас змушували вірити, що два-три місяці можуть «закрити» питання війни, а коли пройшло вже кілька разів по два-три, то в когось підступила депресія...* (Україна молода, 12.07.23). Трапляється основоскладання (із суфіксацією й чисте) і в іменниках-назвах осіб, утворених із використанням прийому мовної гри: *Чергові мирноплани: деталі візиту президента ПАР та інших лідерів африканських держав* (Ютуб, 16.05.2023); *фейкомети* (Ютуб, 23.09.22). Останній – шляхом поєднання запозиченої та питомої основ «усупереч правилам морфотактики сучасної дериваційної граматики» (Клименко, 2008, с. 98), спричиняючи посилену негативну оцінність дериватів. Вона чітко прочитується й у спільнокореновому з ним іменнику *фейчатина* (Ютуб, 10 вересня 2022 р.), до того ж зі схожих причин: чужомовна основа у взаємодії зі стилістично зниженим суфіксом

-*атин-а* (пор. із *зайчатина, телятина, лосятина* тощо) детермінує з'яву у семантичній структурі деривата негативних конотативних характеристик. Зазначене стосується й похідних *зетка, зетнутий, Z-ідеологія*.

Пари локація – *релокація, нацифікація – денацифікація, українізація – деукраїнізація, держава – недодержава, нація – недонація, людяність – антилюдяність* (Дуже схоже, що путінський режим втратив у пастку власної пропаганди: переконання, що Україна нібито «*недодержава*», а українці «*недонація*» зіграли із загарбниками у 2014 р. і 2022 р. злий жарт (День, 22.04.2023); *Геноцид можна розглядати як «злочин злочинів», вершину антилюдяності ...* (День, 27.04.2022) засвідчують активізацію у системі сучасного словотворення префіксації, зокрема, і як «засобу творення емоційної й оцінної лексики» (Клименко, 2008, с. 158). Вони здатні слугувати базою для творення нових одиниць словника, здебільшого з участю морфонологічних трансформацій, що демонструють наявні у зібраному матеріалі деривати, наприклад, *денацифікація – денацифікаційний: Щоби уникнути цього конфлікту, на нас чекає великий денацифікаційний* (ММ «Ан») процес (УКРІНФОРМ, 17.09.2023), *релокація – релокувати(ся), релокований, релокант: Після початку військових дій в Україні релокувалися* (ММ «Уо+Ан») понад 30% читачів, які заповнили анкету від 5 квітня. Більшість *релокантів* (ММ «У+Ан») і тоді, й зараз – спеціалісти віком від 26–35 років (Україна молода, 16.06.2022); *З початку року релоковані* (ММ «Уо+Аг+Ан») підприємства, які «*поселилися*» у територіях Прикарпаття, сплатили до місцевих бюджетів понад 19 мільйонів гривень податкових платежів (Портал ексклюзивного контенту, 15.06.2023).

Префіксацію як стабільно активний спосіб використовувано й при творенні прикметників: *путінський – пропутінський* (Кремлівський проєкт оплатився сторницею під час та особливо після Євромайдану, коли *пропутінські* медії дістали змогу змальовувати події у Києві як «*неонацистський путч*», а окупацію Криму та інтервенцію на Донбасі – як захист «*російськомовних співвітчизників*» від «*фашистської хунти*» (М. Рябчук), *колабораційний – антиколабораційний* (Головною передумовою змін на деокупованих Донеччині, Луганщині та в Криму має бути чітке *антиколабораційне* законодавство (УКРІНФОРМ, 17.09.2023).

Щодо суфігованих похідних прикметників – то це в основному деривати із суфіксами *-ськ-(-ів/ськ-): путін+ськ-ий, вагнер+ів/ськ-ий, рашист+ськ-ий*, також *-н- (-и/н-): ЗСУ+и/н-ий*.

Чи не найчисельнішою в аналізованому матеріалі виявилася група похідних, головно на позначення різновидів військової техніки і зброї, утворених за різними типами аббревіації. Зафіксовано а) звукові аббревіатури: *ТОТ* 'тимчасово окупована територія', *КАБи* 'керовані авіаційні бомби', *РЕБ* 'радіоелектронна боротьба'; б) буквені (літерні, ініціальні): *АГС* 'станковий автоматичний гранатомет', *БМП* 'бойова машина піхоти', *ПТРК* 'протитанковий ракетний комплекс'; в) складники: *медевак*; г) комбіновані: *тероборона, броневий автомобіль, бронемашинна, броневто, блокпост, стабпункт*. Стабільний, за Є. Карпіловською (2022), тип активності цього різновиду морфологічного способу підтверджує висока частотність слів-аббревіатур у мовленні військових і насиченість ними конкретних висловлень і текстів, пор.: *Спочатку Хільський записався до тероборони – готували «коктейлі Молотова», чергували на блокпостах* (Високий замок, 19.08 2023); *Уявимо, що «Госпітальєри», ПДМШ, МОАС, ЧХ, ЛБК тощо вийдуть. Тоді евакуація поранених на фронті просто стане* (УНІАН, 12.09.2023).

Ці одиниці підтверджують обґрунтовану вченими (Клименко, 2008, с. 247) здатність до творення похідних, зазвичай із включенням механізмів відповідних морфонологічних моделей:

ДНР – *деенер+ив/ець*, *деенер+ив/ськ-ий* (ММ «Нс»); див. у тексті: *Він згорить у своїй беємпешиці* (п. ф. *беємпе+ш/к-а* – ММ «Нс», пор. з пор. з *агеес+к-а*) *разом із переконаннями* (В. Шкляр). Не становлять винятків і деривати, утворені усіканням певних фрагментів твір-ного слова: *сепаратист* – *сепар*, *бронезилет* – *броник*.

«Дієслівне словотворення, – наголошують дослідники, – посідає важливе місце в українській мові, для неї характерне розгалужене між- і внутрішньочастиномовне дієслівне словотворення як для мови флективної з перевагою синтетизму в номінації» (Карпіловська, 2017, с. 309). Віді-менникові дієслова із суфіксом *-и-* (*-і*) вони відносять до продуктивних словотвірних структур, наголошуючи на їх другому місці стосовно відіменникових утворень на *-увати* (Словотвір..., 1979, с. 180). Ця словотвірна модель не втратила своєї активності й у сьогоденні, продукуючи похідні вербативи зі значенням ‘діяти за допомогою того, що позначено твірним словом’ (Карпіловська, 2017, с. 311). Серед новотворів аналізованого лексико-семантичного поля їх теж не бракує пор.: «*Байрактар*» (тур. *Bayraktar TB2*, букв. ‘прапороносець’; ударний оперативно-тактичний середньовисотний безпілотний літальний апарат) – байрактарити, «*Енлоу*» (NLAW, абр. від англ. *Next Generation Light Anti-tank Weapon* ‘легка протитанкова зброя нового покоління’) – енлоїти, «*Джавелін*» (FGM-148 *Javelin*, букв. ‘дротик’; переносний протитанковий ракетний комплекс) – джавелінити, *стінгер* (FIM-92 *Stinger*, букв. ‘жало’; переносний зенітно-ракетний комплекс класу «земля-повітря») – стінгерити, хаймарс (M142 *HIMARS*, абр. від англ. *High Mobility Artillery Rocket System* ‘високомобільна артилерійська ракетна система’) – хаймарсити. Як бачимо, твірні похідних цього словотвірного ряду – це запозичені власні назви різних видів зброї. Тож дієслову діяти у словотвірній парафразі цього типу похідних можна приписати семантичний відтінок ‘знешкодити / знешкоджувати’.

Дієслова кошмарити, українити, чорнобаїти теж відносимо до цього словотвірного ряду, хоч їхні твірні – одиниці відмінного семантичного плану, пор.: кошмар (фр. *cauchemar*, від стар.-фр. *caucher* ‘давити’ та *mare* ‘нічна примара’) – «1. Важке, страшне, гнітюче видіння. 2. *перен., розм.* Що-небудь жажливе, огидне, гнітюче» (Словник, 1973, с. 317); Україна – «уні-тарна держава, складається з 24 областей, Автономної Республіки Крим і двох міст зі спеціаль-ним статусом: Києва – столиці й найбільшого міста, і Севастополя» (Вікіпедія), Чорнобаївка – «село в Україні, центр Чорнобаївської сільської громади Херсонського району Херсонської області» (Вікіпедія). Значення ‘вбити / вбивати, знешкодити / знешкоджувати’ можна розгля-дати як потенційний елемент їхньої семантичної структури, результат смислової модифіка-ції. Цьому підтвердження – тлумачні формули цих одиниць, які виявляємо на сторінках газет-них та інтернет-видань, пор.: чорнобаїти ‘наступати на ті самі граблі’ (Суспільне, 3.08.2022); *українити* ‘дати жорстку відповідь на невинуваті дії’ (Детектор медіа, 25.07.2022). Вживано і префіксовані форми цього дієслова, пор. *зукраїнити*, *відукраїнити*, поряд з вербативами від інших основ, але конфіксальних: *Ірпінь* – *відірпенити*, *Гостомель* – *нагостомелити* (конфікси *від-...-и-*, *на-...-и-*), «*Стужна*» – *застужнути*, «*Нептун*» – *занептунити* (конфікс *за-...-ну-*).

До речі, дієслово *Ukrained* ‘українити’ вже 22 березня 2022 року з’явилося у відомому онлай-новому словнику слів і фраз англословного сленгу “Urban Dictionary”, а *Chornobaites* ‘чорноба-їти’ 21 червня 2022 року – у посібнику “An English-language guide to Ukrainian slang” завдяки американській медіаорганізації Politico (Печерський, 2022).

Суфікс *-и-* може утворювати й неперехідні дієслова, але «від назв осіб за фахом, родом діяльності, станом у суспільстві» в значенні ‘займатися тим, що властиве особі, названій твір-ною основою іменника-мотиватора’ (Словотвір..., 1979, с. 181). Такі похідні наявні й у нашій вибірці, до того ж це в основному утворення від іменників-прізвищ керівників різного рангу, пор.: *волонтер* – *волонтерити*, *Кадиров* – *кадирити* ‘видавати бажане за дійсне’ (Суспільне, 3.08.2022); *Кім* – *кімити* ‘зберігати оптимізм’ (Читомо, 24.07.2022) Макрон – макронити ‘робити стурбований вигляд щодо певної ситуації, усім це показувати, але нічого не робити по суті’ (2+2, 1.04.2022), ‘весь час розмовляти з Путіним ні про що’ (Хвиля Десни, 14.06.2022); *Шольц* – *шольцити* ‘весь час обіцяти, нічого не роблячи’ (Хвиля Десни, 14.06.2022). Зафіксо-вано й вербатив *шольцитися*, дериват від *шольцити*, пор.: *Доки Шольц буде шольцитися і від-тягувати ... то Польща надасть нам ці бойові танки* (24 канал, 19.01.2023). У творенні дієс-лова *шойгувати* ‘вдавати, що все добре, коли це не так’ (Детектор медіа, 25.07.202) від прізвища московського міністра оборони *Шойгу* використано синонімічний суфікс *-ува-*. Його фіксуємо також у черезступеневому дериваті *хаймарсування* (Ютуб, 9.09.2022), пор. з черезступеневим

утворенням *арестовлення* ‘заспокійливе повідомлення’: *Арестович* – \**арестов+и-ти* – *арестовл+енн-я*. Л. Шевчук (2022) трактує цей іменниковий дериват як результат контамінації, а саме як «накладання утнутої першої основи на початок другої: *Арестов[ич + повідом]лення* → *арестовлення*» (с. 177).

Дієслова *двохсотити*, *трьохсотити*, *іхтамнетити* (від *двохсотий* ‘убитий’, *трьохсотий* ‘поранений’, *іхтамнет* ‘те, чого не повинно бути’) «виражають значення дії, результат якої названий твірною основою мотивувального іменника» (Словотвір..., 1979, с. 180). Похідний за своєю суттю субстантивований прикметник *двохсотий* проявив до того ж доволі високу словотвірну активність: від нього зафіксовано в досліджуваному матеріалі деривати різного ступеня похідності, пор.:

*двісті–двохсотий–двохсот+и-ти–за+двохсотити–задвохсотити+ся* *двохсотити+ся* (Myslovo).

Гніздо іменника *Шольц* теж засвідчує певну тенденцію до розбудованості й, очевидно, тому, що носій цього прізвища – німецький канцлер, людина вагома в європейській та світовій політиці, але, на погляд не лише українців, доволі контроверсійна:

*Шольц* – *шольц+інг* ‘стосовно того, хто, пообіцявши щось, придумав відмовки, щоб не виконати його’; слово поширене й у західній пресі (Суспільне, 9.02.2023)

*Шольц+ів/ськ-ий*

*шольц+и-ти* – *шольцити+ся*

Не є одинаком і дієслово *волонтерити*: словотвірне гніздо з вершиною *волонтер*, окрім парадигми I ступеня, розбудоване також у глибину. Прикметне воно й тим, що всі без винятку його похідні – позитивно марковані з погляду аксіології одиниці:

*волонтер* – *волонтер+ств-о*

*волонтер+іат*: С. Жадан бере активну участь у *волонтеріаті* (В. Меньок)

*волонтер+ськ-ий*

*волонтер+и-ти* – *на+волонтерити*

На протигагу їм, усі утворення від прізвища очільника Чечні *Кадирова*, крім *антикадирівський*, – слова аксіологічно негативно марковані, що засвідчує вагомість у контексті зазначеного семантики основ-мотиваторів і пов’язаних із ними асоціацій, пор.:

*Кадиров* – *кадир+івець* – *кадирів+ськ-ий* – *анти+кадирівський*

*кадир+ів/ськ-ий*

*кадир+и-ти*

Більшість із проаналізованих дієслів утворені без залучення морфонологічних модифікацій. Виняток становлять деривати *енлоїти*, *кадирити*, *шойгувати*, *чорнобаїти*, *відірпенити*, *нагостомелити*. Дієслово *енлоїти* маркує операція нарощення твірної основи за рахунок субморфа -j-, позаяк вона вокалічна, на протигагу традиційній консонантності іменникових основ. Вербативи *кадирити*, *шойгувати*, *чорнобаїти* утворені із включенням механізмів усікання субморфів (відповідно /ов, /у, /івк-) в основі твірних іменників, а приєднання суфікса -и- у *відірпенити*, *нагостомелити* супроводжує депалаталізація кінцевих приголосних твірної основи (чергування C//C-типу).

Без морфонологічного супроводу спродуковані належні до аналізованого поля віддієслівні префіксальні похідні, і зрозуміло чому: префікс, питомий чи запозичений, взаємодіє з твірним словом загалом, здебільшого не вимагаючи від нього жодних адаптаційних перетворень: *колонізувати* – *реколонізувати* (*Коли Україна відверне спробу Росії її **реколонізувати**, Захід має підтримати повну свободу для імперських підданих Росії* (Україна молода, 16.06.2022), *гуманізувати* – *дегуманізувати* (*Російський лексикон **дегуманізує*** (HEINRICH-BÖLL-STIFTUNG, 28.06.2023), *окупувати* – *деокупувати*.

Лексико-синтаксичний спосіб словотворення не належить до переліку продуктивних. Проте його механізми теж долучені до продукування в ЛСП «ВІЙНА» неологізмів і мемів як одиниць яскраво маркованих з емоційно-оцінного погляду. Це здебільшого оказіональні утворення, серед яких – словозрощення з висловів-варваризмів і кальок: *аналоговнет* ‘щось, вигадане в росії’ (MUKACHEVO.NET, 16.09.2023): *Аналоговнет*: експерт показав головну проблему російських БМП (УНІАН, 21.05.2023), *іхтамнет* ‘заперечення присутності росіян-загарбників в Україні’: *Помер колишній високопоставлений “іхтамнет”* (MILITARNYJ, 31.08.2021); *затридні* ‘нереалістичні плани’ (Детектор медіа, 25.07.2022): *Як відомо, першочерговою*

метою «спецоперації» бункерного діда ерефії було взяти Київ *«затрудні»* та замінити українську владу на своїх маріонеток (МК, 8.06.2022).

Інший різновид зрощень або ж, за Л. Шевчук (2022), контамінатив, – похідні на зразок *путлер*, утворені із по-різному усічених основ, пор.: *Пут[in + Гім]лер* → *Путлер*. «Злободенність» саме цього слова засвідчена не лише активним його уживанням, а й наявністю похідного від нього прикметника (відомий від 2014 р., див., наприклад, Кореспондент.net, 12.04.2014), утвореного за продуктивною словотвірною моделлю «іменник + -ськ- → прикметник»: *Принаймні, історична закономірність, яка пріснопам'ятним історичним матеріалізмом розглядалась як вияв діалектики в історичному процесі, спростувалася війною путлеровської ерефії проти України* (День, 26.04.2022).

Значно чисельніше, натомість, представлені лексико-семантичні деривати, тобто одиниці, що постали шляхом розвитку у семантичній структурі слова нових значень, навіть таких, котрі детермінують розпад полісемії й постання слів-омонімів. Серед них виявляємо як часто вживані й усім відомі одиниці (деякі з 2014 року), так і поодинокі й виявлені лиш у деяких текстах (індивідуально-авторська метафора). Про зрушення у семантичній структурі і перших, і других – від з'яви деяких семантичних відтінків чи конотацій до постання нових семем – «сигналізує новий контекст їх уживання, їхні нові лексична і синтаксична сполучуваність» (Карпіловська, 2017, с. 11), а відтак і спричинена ними видозміна функцій. До перших віднесемо лексеми *град(и)* 'російська реактивна система залпового вогню', *бавовна* 'вибух у Росії', *дискотека* – 'бойові дії', *Мордор* 'Росія', *Москва* 'московська держава'; *їжак* 'протитанкова конструкція', *орки* 'солдати російської армії', *приліт* 'влучання ворожої ракети чи снаряда у що-небудь', *натівець* 'людина, яка не дотримується своїх обіцянок', *нуль* 'лінія зіткнення з ворогом', *піксель* 'українська військова форма, забарвлення у стилі ЗСУ' – див. у контексті: *Почали сипати «градами»* (УНІАН, 11.09.2023), *Серпнева «бавовна» розквітає на російських аеродромах* (Кореспондент.net, 30.08.2023); *Наша чота недавно відбула дискотеку в Широкиному* (В. Шкляр); *Так і є досі: росіяни живуть у своєму Мордори, ненавидять весь світ, всіх вважають ворогами і мають одного авторитарного лідера Саурана* (DEXPENS, 21.03.2022); *Наше минуле – це суцільні поразки від москви, які ми часто отримували не на полі бою, а за столом переговорів* (Укрінформ, 17.09.2023); *Аж після повномасштабного вторгнення росії в Україну орками стали називати окупантів не лише самі військові, але й все населення України* (DEXPENS, 21.03.2022); *Ми не знаємо, які колони техніки знищив у своїх зведеннях пан Конашенков, але «Російський добровольчий корпус» не має втрат. P.S. Щодо фото вбитих «диверсантів», які гуляють мережею, – наші бійці носять мультикам, а не піксель ...* (Фокус, 23.05.2023). Важливість для сучасної української реальності цих слів, як і позначуваних ними понять, підтверджена залученням їх до продукування нових одиниць словника – як без морфонологічних перетворень: *Волонтери почали виробляти міні-Гради на базі пікапів* (AUTO-Consulting.03.07.2023), також в іншому орфографічному вияві – *мінігради*; *Наступної ночі – проти четверга, 10 серпня, – забавовнило в місті домодедово московської області* (Сільські вісті, 15.08.2023), так і з нарощенням, наприклад, словотворчого суфікса: *Один із них («подарунків») замаскували в орківський обгорілий зимовий бушлат...* (Сільські вісті, 15.08.2023). До менш активних неосемантизмів відносимо одиниці, поодинокі вживані в переносному значенні, наприклад: *«Вагнерівські» загони показали доволі цікавий «зоопарк» різних зразків техніки* (Defense Express, 24.06.2023); *Із Вінниці до Херсона вирушив «теплий» вантаж: з генераторами, портативними плитами, балонами і термосами* (День, 21.01.2023); *путін говорить Заходу і азійським країнам, що готовий «закрити» слабкі місця і зміцнити монстра, зробивши його водночас більш залежним від рф* (Високий замок, 14.09.2023); *Також прокурор-зрадник «зливав» рашистам дані про російських військовополонених та інформацію про добові паролі на українських блокпостах* (Високий замок, 15.09.2023). Як видно з наведених прикладів, такі лексеми часто вживано в лапках.

**Висновки.** Отже, система українського словотворення володіє багатим арсеналом засобів і способів фіксації змін у суспільстві, природі, пізнавальній і суспільній діяльності людини. Російсько-українська війна ці зміни педалювала, детермінувавши з'яву нових предметів, понять, фактів і явищ, які потребують осмислення, ословлення й оцінки. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал підтверджує, що нові похідні одиниці, належні до лексико-семантичного поля «ВІЙНА», демонструють у структурно-семантичному плані підпорядкованість провідним дериваційним тенденціям і закономірностям, засвідчуючи в такий спосіб життєдайність і мобільність мовної системи.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Вітюк, І., Кухарьонук, С. *Неологізми російсько-української війни*. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/158.pdf>.
- Заскалета, В.П. (2017). Події новітньої історії України в дзеркалі мови вебкоментарів (на матеріалі коментувань публікацій у соціальних мережах). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*, 35, 188–195. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/1291/zaskaleta4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Карпіловська, С.А. (2022). Актуальні аспекти вивчення українського словотворення. 09.03. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V6VvZnBnsCs>.
- Карпіловська, С.А., Кислюк, Л.П., Клименко, Н.Ф., Критська, В.І., Пуздирєва, Т.К., Романюк, Ю.В. (2013). Активні ресурси української номінації: Ідеографічний словник нової лексики. Київ: ТОВ «КММ».
- Карпіловська, С.А., Кислюк, Л.П., Клименко, Н.Ф., Критська, В.І., Пуздирєва, Т.К., Романюк, Ю.В. (2017). Вплив суспільних змін на розвиток української мови: *монографія*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго.
- Кислюк, Л.П. (2017). Сучасна українська словотвірна номінація: ресурси та тенденції розвитку. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Клименко, А., Кучер, М. (2022). *Нова мова російсько-української війни. Медіакритика*. 04.06. URL: <https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analityka/nova-mova-rosiysko-ukrayinskoji-viiny.html>.
- Клименко, Н.Ф., Карпіловська, С.А., Кислюк, Л.П. (2008). *Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі: монографія*. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго.
- Коник, А. (2019). Російсько-український конфлікт у дзеркалі ЗМІ: війна в пам'яті та війни пам'ятей. *Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика»*, 45, 4–51. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/9983>.
- Кремінь, Т. (2022). Новітні сленгізми-неологізми – мовне віддзеркалення війни. *Укрінформ*. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html>.
- Нелюба, А., Редько, Є. (2017). *Лексико-словотвірні інновації (2015–2016)*. Словник / заг. ред. А. Нелюби. Харків: Харківське історико-філологічне товариство.
- Печерський, А. (2022). Чорнобаїти і відукраїнити: сленг війни шириться світом. *АрміяINFORM*. 22. 06. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/06/24/chornobayity-i-vidukrayinyty-sleng-vijny-shyrytsya-svitom/>.
- Стишов, О. (2022). Особливості словотворення складних okazіоналізмів у сучасній українській мові. *Лінгвістичні студії*, 43, 41–52.
- Сосюр, Ф. де. (1998). *Курс загальної лінгвістики*. Київ: Основи.
- Словотвір сучасної української літературної мови*. (1979). Київ: Наукова думка.
- Тараненко, О.О. (2015). *Актуалізовані моделі в системі словотворення сучасної української мови (кінець ХХ – ХХІ ст.): монографія*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго.
- Шевчук, Л.В. (2022). Словотвірна контамінація як вияв лінгвокреативності на феномен війни (на матеріалі медіатекстів). *Записки з українського мовознавства*, 29, 172–185. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33750/1/172-185.pdf>.

## REFERENCES

- Vitiuk, I., Kukharonok, S. *Neolohizmy rosiysko-ukrainskoi viiny [Neologisms of the Russian-Ukrainian war]*. Retrieved from: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/06/158.pdf> [in Ukrainian].
- Zaskaleta, V.P. (2017). Podii novitnoi istorii Ukrainy v dzerkali movy vebkomentariiv (na materialii komentuvan publikatsii u sotsialnykh merezhakh) [Events of the recent history of Ukraine in the mirror of the language of web comments (on the material of comments on publications in social networks)]. *Naukovyi visnyk kafedry YUNESKO KNLU. Serii Filolohiia. Pedagogika. Psykholohiia*. 35, 188–195. Retrieved from: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/1291/zaskaleta4.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [in Ukrainian].
- Karpilovska, Ye.A. (2022). *Aktualni aspekty vyvchennia ukrainskoho slovotvorennia [Current aspects of the study of Ukrainian word formation]*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=V6VvZnBnsCs> [in Ukrainian].
- Karpilovska, Ye.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F., Krytska, V.I., Puzdyrieva, T.K., & Romaniuk, Yu.V. (2013). *Aktyvni resursy ukrainskoi nominatsii: Ideohrafichnyi slovnyk novoi leksyky [Active resources of the Ukrainian nomination: Ideographic dictionary of new vocabulary]*. Kyiv: TOV «KMM» [in Ukrainian].
- Karpilovska, Ye.A., Kysliuk, L.P., Klymenko, N.F., Krytska, V.I., Puzdyrieva, T.K., & Romaniuk, Yu.V. (2017). *Vplyv suspilnykh zmin na rozvytok ukrainskoi movy [The influence of social changes on the development of the Ukrainian language]*. Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Kysliuk, L.P. (2017). *Suchasna ukrainska slovotvirna nominatsiia: resursy ta tendentsii rozvytku [Modern Ukrainian word-formation: resources and development trends]*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].



- Klymenko, A., & Kucher, M. (2022). *Nova mova rosiisko-ukrainskoi viiny [The new language of the Russian-Ukrainian war]. Mediakrytyka*. Retrieved from: <https://www.mediakrytyka.info/ohlyady-analytyka/nova-mova-rosiysko-ukrayinskoyi-viyny.html> [in Ukrainian].
- Klymenko, N.F., Karpilovska, Ye.A., & Kysliuk, L.P. (2008). *Dynamichni protsesy v suchasnomu ukrainskomu leksykoni [Dynamic processes in the modern Ukrainian lexicon]*. Kyiv: Vydavnychi Dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Konyk, A. (2019). Rosiisko-ukrainskyi konflikt u dzerkali ZMI: viina v pamiaty ta viiny pamiatei [Russian-Ukrainian conflict in the media mirror: war in memory and wars of memories]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka*, 45, 44–51. Retrieved from: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/9983>. [in Ukrainian].
- Kremin, T. (2022). Novitni slengizmy-neologizmy – movne viddzerkalennia viiny [Russian-Ukrainian conflict in the media mirror: war in memory and wars of memories]. *www.ukrinform.ua*. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3490258-novitni-slengizmineologizmi-movne-viddzerkalenna-vijni.html> [in Ukrainian].
- Neliuba, A., & Redko, Ye. (2017). *Leksyko-slovotvirni innovatsii (2015–2016). Slovnyk [Lexical and word-forming innovations (2015–2016). Dictionary]*. (Neliuby, A. Eds.). Kharkiv: Kharkivske istoriko-filolohichne tovarystvo.
- Pecherskyi, A. (2022). *Chornobaity i vidukrainyty: sleng viiny shyrytsia svitom [Chernobaites and Ukrainians: the slang of war is spreading around the world]*. *ArmiiaINFORM*, 22.06 [in Ukrainian].
- Styshov, O. (2022). Osoblyvosti slovotvorennia skladnykh okazionalizmiv u suchasni ukrainskii movi [Peculiarities of word formation of complex occasionalisms in the modern Ukrainian language]. *Linhvistychni studii*, 43, 41–52 [in Ukrainian].
- Sosiur, F. de. (1998). *Kurs zahalnoi linhvistyky [General linguistics course]*. Kyiv: Osnovy [in Ukrainian].
- Slovotvir suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy [Vocabulary of modern Ukrainian literary language]. (1979). Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
- Taranenko, O.O. (2015). *Aktualizovani modeli v systemi slovotvorennia suchasnoi ukrainskoi movy (kinets XX–XXI st.) [Updated models in the word-formation system of the modern Ukrainian language (late 20th – 21st centuries)]*. Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho [in Ukrainian].
- Shevchuk, L.V. (2022). Slovtvirna kontaminatsiia yak vyjav linhvokreatyvnosti na fenomen viiny (na materialy mediatekstiv) [Word-forming contamination as a manifestation of linguistic creativity on the phenomenon of war (on the material of media texts)]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*, 29, 172–185. *dspace.onu.edu.ua*. Retrieved from: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/33750/1/172-185.pdf> [in Ukrainian].